

ปัจจุบันป่าไม้ในเมืองไทยลดลงมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ชาวอาศัยอยู่ทำให้แหล่งอาหารโปรตีนลดลงกว่าเดิม (Ralana, 1987, หน้า 65) ซึ่งไปกว่านั้นการเพิ่มการควบคุมและจำกัดพื้นที่ทำให้ชาวอาช่าไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าหรือเข้าไปอยู่ได้

การเปลี่ยนแปลงการบริโภคเป็นเพียงดัชนีหนึ่งที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายในชีวิตของชาวอาช่า ทุกแง่มุมของสังคมอาช่าถูกกระทบโดยการปรับเปลี่ยนระดับพื้นฐานทางสังคมไทยและความสัมพันธ์ระหว่างที่ราบและที่สูง ประเด็นนี้จะอภิปรายในบทต่อไป

2. การเปลี่ยนแปลงชีวิตชาวเขา

2.1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง

ใน 30 ปีที่ผ่านมาการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญบนพื้นที่สูงมีผลกระทบต่อคนกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญรวมถึงการประกาศให้ผืนเป็นสิ่งผิดกฎหมาย การสร้างถนนในเขตภูเขา การขยายและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน การศึกษา และกฎหมายการใช้ป่าบนดอย ตลอดจนการเข้ามาของระบบการค้าแบบไทยสู่ชาวอาช่า

จริงๆ แล้ว การเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มมานานกว่า 30 ปี ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2467) ชาวเขาถูกมองว่าเป็นตัวประหลาดมากขึ้น การบังคับใช้กฎหมายควบคุมป่าที่เพิ่มขึ้นในสายตาของ Bernatzik นักมานุษยวิทยาที่ทำงานในเมืองไทยช่วงทศวรรษที่ 1930 เห็นว่าเหมือนกับการบังคับให้ชาวอาช่าออกจากประเทศไทย (Bernatzik, 1942 หน้า 522)

แม้มาตรการดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นแต่แรงกดดันต่อชาวเขาก็เพิ่มขึ้น เพื่อลดแรงกดดันที่รุนแรงเพื่อมนุษยธรรมและเพื่อป้องกันการขยายตัวของฮาเสฟติดไปสู่ประเทศตะวันตก ชาติดะวันตกเหล่านี้ได้ให้ทุนสนับสนุนโครงการพัฒนาที่สูงในประเทศไทย ซึ่งมีผลกระทบต่อชาวเขาอย่างมาก แม้ชาวเขาจะได้รับผลประโยชน์จากโครงการ แต่โครงการสร้างปัญหามากมายเช่นกัน

ผืนกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมายในปี พ.ศ. 2502 เนื่องจากแรงกดดันของประเทศตะวันตกที่จะให้ประเทศไทยควบคุมฮาเสฟติด ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากสำหรับรัฐบาลไทยเพราะผืนเป็นสิ่งถูกกฎหมายมานาน ในช่วง 10 ปีแรกรัฐบาลไทยยังรู้สึกปลอดภัยเพราะผู้ปลูกผืนนั้นอยู่ไกลจากเงื้อมมือของกฎหมายไทย สถานะเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเฮโรอีนและสิ่งเสพติดอื่น ๆ กลายเป็นปัญหาของสหรัฐอเมริกา และประเทศตะวันตกอื่น ๆ ในปลายทศวรรษที่ 1960 ประเทศเหล่านี้เห็นว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ส่งเสริมการผลิตฮาเสฟติดที่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงพยายามจะบีบบังคับประเทศไทยให้จัดการกับปัญหานี้ เนื่องจากจุดประสงค์ของการลดจำนวนฮาเสฟติดมุ่งเพื่อกำกับปัญหาในประเศสหรัฐอเมริกาจึงไม่น่าแปลกใจที่สถานการณ์ฮาเสฟติดในประเทศไทยไม่กระเตื้องขึ้น

เมื่อ United Nations Fund for Drug Abuse Control (UNFDAC) เริ่มโครงการระดับโลกเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2514 เพื่อหาพืชทดแทนฝิ่นในประเทศไทยก็แทบจะไม่ประสบความสำเร็จการหาพืชมาทดแทนฝิ่นที่เป็นแหล่งรายได้นั้นไม่ใช่เรื่องง่าย พืชทดแทนฝิ่นซึ่งเป็นพืชที่ถูกต้องตามกฎหมายทุกชนิดปลูกได้แต่มีราคาไม่สูงมาก พืชที่ราคาดี เช่น กาแฟ ก็ต้องการความรู้และความชำนาญในระดับหนึ่ง ต้องการความสามารถในการแปรรูปและการขนส่งสู่ตลาดที่อยู่ห่างไกล ปัญหาอีกประการหนึ่งที่เกิดกับการปลูกกาแฟและพืชอื่น ๆ คือ ปัญหาการครอบครองที่ดิน การปลูกกาแฟต้องใช้เวลาประมาณ 3 ปีจึงเก็บผลได้ จึงต้องมีความมั่นใจในกรรมสิทธิ์ที่ดินนั้น ๆ

ที่เป็นปัญหาอีกประการหนึ่งคือชาวอาชญากรจำนวนมากไม่คุ้นเคยกับระบบเศรษฐกิจเงินตรา ในกรณีเหล่านี้ก็พัฒนาจำเป็นต้องปรับแนวคิดเศรษฐกิจแบบจารีตของชาวอาชญากรให้สอดคล้องกับการเพาะปลูกเพื่อผลกำไร

ผู้ทำงานโครงการปลูกพืชทดแทนมักพบปัญหาที่ทำให้การนำพืชเศรษฐกิจใหม่มาแทนฝิ่นเป็นเรื่องยาก ปัญหาการครอบครองที่ดินเป็นประเด็นสำคัญในช่วงพ.ศ. 2513 และ 2523 ข้อจำกัดทางกฎหมายเกี่ยวกับการถือครองที่ดินและการกำหนดที่ตั้งของหมู่บ้านบนดอยมีมาหลายสิบปีแล้วแต่เพิ่งจะสร้างปัญหารุนแรงต่อชาวเขาเมื่อ 20 ปีมานี้เอง ผลก็คือระบบเกษตรกรรมแบบเลี้ยงตนเองไม่ใช่ทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับชาวอาชญากรที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น

การช่วยผู้ปลูกฝิ่นให้เริ่มวิถีชีวิตใหม่เริ่มยากขึ้นเมื่อมีกฎข้อบังคับของกรมป่าไม้ประกาศไว้แรกเริ่มเดิมทีจุดประสงค์ของกรมป่าไม้ก็เพื่อแก้ไขปัญหาความยุ่งยากเกี่ยวกับป่าไม้ของเจ้าหน้าที่ทางเหนือ เช่น เจ้าเขียงใหม่ ต่อมากกรมป่าไม้ตระหนักถึงคุณค่าของผลผลิตป่าไม้ จึงขยายขอบเขตการควบคุมดูแลออกไป และในปี พ.ศ. 2456 การทำป่าไม้ทุกแห่งก็อยู่ภายใต้การควบคุมของกรมป่าไม้ ภายใน 1 ปีหลังจากนั้นข้าหลวงเขียงรายก็ประกาศว่า การทำไร่เลื่อนลอยผิดกฎหมายถ้าไปหักร้างถางป่าหรือเพาะปลูกในที่ที่ไม่ถูกใช้มาก่อนในช่วง 10 ปี⁴ ยังมีกฎอื่น ๆ เช่น ห้ามตัดฟันไม้ไผ่ (Bernatzik, 1947, หน้า 518) ในปี พ.ศ. 2481 มีกฎหมายที่ให้อำนาจกรมป่าไม้ควบคุมดูแลที่ดินของป่า (นอกเหนือจากดูแลต้นไม้) ก่อนหน้านั้นเมื่อซึ่งไม่มีกฎหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับป่าไม้ ชาวอาชญากรและชาวเขากลุ่มอื่นๆ สามารถใช้ประโยชน์จากป่าเหมือนกับที่เคยทำหลายสิบปีแล้วการสร้างถนนเข้าสู่ป่าไม้บนที่สูงประมาณ พ.ศ. 2493 ทำให้กรมป่าไม้ใช้อำนาจควบคุมป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

2.2 ป่าไม้ใหม่ในเมืองไทย

กรมป่าไม้มีความเชื่อว่า ป่าไม้เหมือนกับอังกฤษในยุคกลาง เช่นว่า ป่าคือ อาณาบริเวณที่

⁴ ตามปกติการทำไร่เลื่อนลอยจะมีวงจรประมาณไม่มากกว่า 10 ปี ที่ดินที่ไม่ได้ใช้ ถูกใช้มา 10 ปี จึงถือว่าเป็นที่รกร้าง

ไม่มีใครอาศัยอยู่ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย กฎหมายอังกฤษบอกว่า ป่าคือ พื้นที่ ๆ มีต้นไม้เป็นของกษัตริย์ และใช้สำหรับการล่าสัตว์ ป่าและอุทยานซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของที่ดินที่มีต้นไม้เหมาะสมสำหรับราชกิจ สะท้อนถึงรูปแบบการใช้ที่ดินในเกาะอังกฤษที่ป่าจะไม่ใช้สำหรับเพาะปลูก เมื่ออังกฤษมายึดครองพม่าตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ก็นำเอาความคิดเกี่ยวกับป่า⁵ และการควบคุมป่าเช่นว่านี้มาด้วย

เมื่อการทำป่าไม้แบบการค้าเป็นที่ยอมรับเพราะกองทัพเรืออังกฤษต้องใช้ไม้ขณะที่ยังไม่มีเรือเหล็ก การทำป่าไม้ในพม่าจึงถูกควบคุมโดยตรงจากรัฐ ณ ที่นั้นกฎข้อบังคับเกี่ยวกับป่าไม้ของอังกฤษต้องเผชิญกับการเพาะปลูกไร่เลื่อนลอยของชาวเขา และชาวที่ราบของพม่า เช่นเดียวกับในเมืองไทยและประเทศใกล้เคียง การทำไร่เลื่อนลอยที่รู้จักกันไม่นานนี้⁶ เป็นวิธีการเพาะปลูกแบบย้ายที่ เรียกในพม่าว่า Taungya (taung = ป่า + ya = ทุ่งนา) ที่ผืนหนึ่งในป่าถูกหักร้างและทำการเพาะปลูก เนื่องจากความอุดมของดินในเขตร้อนชื้นส่วนใหญ่อยู่ในซากสิ่งมีชีวิต ไม้ที่อยู่ในดิน พื้นที่เพาะปลูกโดยการเผาป่าจะได้อาหารจากเถาของต้นไม้ และต้นไม้เล็กๆ ที่คลุมดินอยู่ หลังจากนั้น 1 หรือ 2 ปี พื้นที่นั้นจะถูกทิ้งร้างเพราะผลผลิตได้น้อยลงและเกษตรกรจะเลือกที่ใหม่เพาะปลูกแทน หลังจากนั้นอีก 10 ปีเมื่อป่างอกงามคืนสภาพเหมือนเดิมก็กลับมาทำการเพาะปลูกที่เดิมอีก ถ้าประชากรน้อยก็จะทำตามวงจรเช่นนี้ได้โดยไม่สูญเสียความอุดมมากนัก มีหลายแห่งที่ทำการเพาะปลูกแบบนี้มาหลายศตวรรษ โดยไม่มีปัญหารุนแรง ลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งที่นักป่าไม้อังกฤษไม่เข้าใจจึงได้มีการออกกฎหมายห้ามทำไร่เลื่อนลอย

กฎข้อบังคับที่ออกมาในระยะแรกไม่มีผลต่อชาวอาข่าเป็นเวลานานหลายปี เพราะเจ้าหน้าที่ไม่ต้องการเดินทางออกไปยังเขตป่าไม้ไกล ๆ เนื่องจากปัญหาความไม่สะดวกในการเดินทาง กลัวอุบัติเหตุปีศาจและกลัวโรคภัยจากป่า ปรากฏว่า พ.ศ. 2493 เริ่มมีการตัดถนนใหม่ ๆ ขึ้นสู่ป่าทางเหนือ ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถเข้าไปถึงหมู่บ้านที่อยู่ไกล ๆ จำนวนที่ดินใหม่น้อยลงทำให้วิธีการเพาะปลูกเช่นนี้ให้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจนัก

นอกจากกฎเกณฑ์เกี่ยวกับป่าไม้แล้ว ยังมีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิความเป็นพลเมืองอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกรมการปกครองที่ทำให้ชีวิตชาวเขายุ่งยากขึ้น พลเมืองไทยทุกคนตามประกาศว่าด้วยพระราชบัญญัติการจดทะเบียนพลเมือง ปี พ.ศ. 2499 ต้องมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านคือมีเจ้าของบ้าน

⁵ คำว่า ป่า (forest) และคำว่า แปลกหน้า (foreign) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน ว่า foris แปลว่าภายนอก

⁶ คำว่า Swiddening เป็นคำที่ปรับปรุงมาจากคำเก่า ที่มีรากศัพท์มาจาก "Swither" แปลว่า เหว หรือ ทำให้แห้ง คำนี้ริเริ่มใช้โดย นักมานุษยวิทยา ชาวสวีเดน ชื่อ Karl Izikowitz ซึ่งศึกษากลุ่มคนในอินโดจีน ของฝรั่งเศส ระหว่างทศวรรษที่ 1940

และที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยตามกฎหมายในหมู่บ้านไทยอย่างเป็นทางการ ถ้าพลเมืองไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้าน ก็ไม่สามารถมีบัตรประชาชนและไม่ได้รับสิทธิประโยชน์การเป็นพลเมืองไทย

ถ้าไม่เป็นพลเมืองไทยก็ไม่มีสิทธิครอบครองที่ดิน เนื่องจากชาวเขาอาศัยอยู่บนคอกและในป่าที่ไม่อนุญาตให้ทำการเพาะปลูก การถือครองที่ดินของชาวเขาจึงเป็นเรื่องยากเช่นกัน บุคคลที่ไม่ได้อยู่อาศัยในหมู่บ้านที่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการก็ไม่อาจจดทะเบียนเป็นพลเมืองไทยได้เพราะไม่มีทะเบียนบ้าน ผลก็คือจะไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ใด ๆ จากความเป็นพลเมือง อยู่ในสภาพเป็นคนต่างด้าว แม้จะเป็นพลเมืองไทยแต่ก็ยากที่จะได้โฉนดที่ดินบนคอก มีเอกสารราชการบางประเภทซึ่งรับรองสิทธิเหนือที่ดินบนคอก ประเภทแรกคือ หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (นส.) ซึ่งออกให้แก่บุคคลผู้ถือครองที่ดินที่ใช้เพาะปลูกแล้ว 75% ประเภทที่ 2 คือ เอกสารแสดงสิทธิในการทำกิน ให้สิทธิแก่บุคคลเพาะปลูกในที่ดิน ซึ่งสืบทอดมรดกได้ แต่ซื้อขายไม่ได้ เป็นการให้โอกาสแก่พลเมืองที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท เลี้ยงชีพด้วยการเกษตร ทั้งหมดนี้คนต่างด้าวไม่มีสิทธิ

เดิมการจะได้สิทธิพลเมืองไทยต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเกิดในเมืองไทย มาถึงปี พ.ศ. 2515 รัฐบาลออกประกาศคำสั่งคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 เพื่อป้องกันการกระทำที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติที่เกิดจากผู้อพยพชาวเวียดนามจำนวนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย แต่ผลของคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับนี้ขยายออกไปครอบคลุมบุคคลที่มีบิดาเป็นคนต่างด้าว ทำให้ต้องสูญเสียความเป็นพลเมืองไทยและทำให้บุตรของคนต่างด้าวกับผู้หญิงไทยไม่ได้รับสิทธิการเป็นพลเมืองด้วย คำสั่งนี้ถูกใช้ทั่วไปกับชาวเขาและชนกลุ่มน้อยที่อยู่บนที่ราบ เช่น ไทลื้อที่แม่สาย ไทห่าที่แม่สายและแม่จัน ทำให้บางคนสูญเสียสิทธิความเป็นพลเมือง

กฎหมายความเป็นพลเมืองใหม่ในปี พ.ศ. 2535 ให้คำจำกัดความตามกฎหมายของคำว่า พลเมืองไว้ดังนี้

- [/] บุคคลที่พ่อหรือแม่ มีสัญชาติไทยไม่ว่าเกิดในหรือนอกประเทศไทย
- [/] บุคคลที่เกิดในประเทศไทย โดยมีชื่อยกวันดังนี้
  1. เป็นบุคคลที่มาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นกรณีพิเศษ หรือเป็นเรื่องส่วนตัว
  2. บุคคลที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในเมืองไทยชั่วคราวเท่านั้น
  3. บุคคลที่เข้าประเทศไทยโดยผิดกฎหมาย

ยังมีข้อกำหนดที่จะเพิกถอนสิทธิการเป็นพลเมืองหากมีการกระทำที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ (Phanthip, 1993, หน้า 113-115)

แม้กฎหมายใหม่จะเอื้อให้ลูกที่เกิดจากผู้หญิงไทย (กับชายต่างด้าว) เป็นพลเมืองได้ แต่กรณีของชาวเขายังเหมือนเดิม หากไม่ได้เป็นพลเมืองไทยตั้งแต่แรก หรือพิสูจน์ได้ว่าเป็นก็ยากที่ได้รับสิทธิความเป็นพลเมือง

ประเด็นปัญหาความเป็นพลเมืองของชาวเขาที่ยังยากขึ้น เพราะปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความห่างไกลของหมู่บ้าน ความใกล้พร้อมแดน และประวัติศาสตร์การปลุกผีของชาวเขา กรมการปกครองได้สำรวจชาวเขาในพ.ศ. 2493 กลุ่มที่สำรวจแล้ว (และไม่ได้เป็นพลเมือง) จะได้รับบัตรประจำตัว ต่อมาเมื่ออีก 2 หน่วยงาน เข้าช่วยกรมการปกครอง มี ตำรวจตระเวนชายแดน และกรมประชาสัมพันธ์ ทั้งสองสำรวจชาวเขาในประเทศไทย และให้บัตรของตน (Robert & Renard, 1989 , หน้า 4) หลายปีต่อมากระทรวงมหาดไทย (ซึ่งดูแลกรมประชาสัมพันธ์ และกรมการปกครอง) ได้ประกาศให้ชาวเขาซึ่งผ่านการสำรวจของทั้ง 3 หน่วยงาน เป็นผู้ที่มีสิทธิที่จะยื่นขอสิทธิความเป็นพลเมืองไทย

นอกจากเอกสารที่กล่าวมาแล้ว รัฐบาลยังได้ออกบัตรประจำตัว 2 แบบ สำหรับผู้อาศัยระยะยาวบนดอยของไทย ที่ยังไม่ได้สิทธิความเป็นพลเมือง แบบแรกเรียกว่า บัตรสีฟ้าสำหรับชาวเขา และแบบที่สองเรียกว่า บัตรสีชมพู สำหรับผู้อพยพชาวฮุนนาน และไทใหญ่ ผู้ถือบัตรได้รับอนุญาตให้อยู่ในเมืองไทยในขอบเขตบริเวณที่กำหนด ออกไปนอกจังหวัดที่อาศัยอยู่โดยไม่ได้รับอนุญาตไม่ได้ ยังมีการจำกัดประเภทของงานที่ผู้ถือบัตรจะทำอีกด้วย

เมื่อปราศจากสิทธิความเป็นพลเมืองไทยการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ และโอกาสที่รวมไปถึง การถือครองที่ดินก็เป็นไปไม่ได้ คนต่างด้าวไม่อาจเข้าโรงเรียนไทย ไม่อาจประกอบอาชีพหลายอย่างตั้งแต่เพาะปลูกข้าวไปจนถึงเป็นช่างตัดผม ไม่อาจรับความช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลฟรีจากรัฐบาลและสวัสดิการอื่นๆ

สำหรับชาวเขาส่วนใหญ่การได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองเป็นเรื่องยากมาก หากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลที่คุ้นเคยกับระบบราชการไทย และรัฐข้อกำหนดเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง โครงการที่ส่งหลายโครงการถือว่า การทำให้ชาวเขาได้สิทธิการเป็นพลเมืองเป็นความสำเร็จสำคัญของโครงการ ดังนั้นชาวเขาที่อยู่ในเขตของโครงการจะได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองมากกว่าพวกที่อยู่นอกเขต ในโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ที่ดอยสวามี ชาวอาข่าส่วนใหญ่ได้รับความช่วยเหลือให้เป็นพลเมือง เป็นโอกาสที่ชาวอาข่าในเขตโครงการอื่น หรือนอกโครงการได้รับน้อยมาก

ในบางกรณีชาวอาข่าที่ได้รับการศึกษาแบบไทยได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองง่ายขึ้น ตัวอย่างเช่น พวกที่จับมีดหม 3 โดยทั่วไป ข้าราชการจะยอมรับว่าได้กลายเป็นไทยแล้ว เนื่องจากอยู่ในเมืองไทยมาอย่างน้อย 9 ปี ก็เท่ากับว่าได้อยู่อย่างถาวรในเมืองไทย รู้ภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยมากพอ การประมาณจำนวนพลเมืองอาข่าในเมืองไทยนั้นทำได้ยาก เพราะกรมการปกครองไม่เก็บสถิติของชนกลุ่มน้อย การประมาณของผู้นำอาข่า และหน่วยงานอื่นๆ เช่น สถาบันวิจัยชาวเขา ยังไม่สมบูรณ์เพราะต้องเก็บข้อมูลจำนวนมากพอ อย่างไรก็ตามเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่ามีอาข่าที่เป็นพลเมืองไทยน้อยไม่เกิน 15-20 % (6,000 - 8,000 คน) จากทั้งหมด

การเปลี่ยนแปลงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีผลกระทบต่อชาวอาช้ำโดยตรง การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเริ่มราว พ.ศ. 2503 เมื่อกรมป่าไม้ นำแผนพัฒนาป่าไม้เข้าไปรวมกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี แผนแรกของชาติ ในแผนนี้กรมป่าไม้เน้นการอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำ ขั้นตอนแรกคือ การวางแผนการสำรวจเพื่อแบ่งประเภทที่ดินทั่วประเทศ มีความพยายามที่จะสร้างอุทยานแห่งชาติ และการสงวนรักษาชีวิตในป่าความพยายามเหล่านี้นำไปสู่โครงการจัดประเภทต้นน้ำในแผน 5 ปี แผนที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ป่าไม้ทุกแห่งจะถูกจัดแบ่งเป็น ตั้งแต่กลุ่ม 1 A (ป่าหวงห้าม เช่น ในเขตคอยดุงส่วนใหญ่) ไปถึงกลุ่ม 5 (ที่ราบหรือที่คอยที่เหมาะสมแก่การปลูกข้าว) ที่แหล่งต้นน้ำได้รับความคุ้มครองเฉพาะ งานพัฒนาต่าง ๆ ไม่อาจทำในที่ดินกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 (มีป่ากว้างขวาง แต่ไม่อยู่ในเขตต้นน้ำ) (Surin Wivatchanasurin, 1990 หน้า 7-11)

ในเวลาเดียวกันกรมป่าไม้ก็ส่งเสริมการปลูกป่าทั่วประเทศ มีการสนับสนุนให้ปลูกพืชในพื้นที่กว้างขวาง เช่น การปลูกยูคาลิปตัส ซึ่งคุณค่าแต่ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและประชากรท้องถิ่นยังเป็นที่เคลือบแคลงอยู่ อย่างไรก็ตามกรมป่าไม้ยอมรับคุณค่าทางการค้าของไม้ยูคาลิปตัสในแง่เศรษฐกิจ และการพัฒนาประเทศมาตั้งแต่แรก เมื่อป่าไม้ธรรมชาติดั้งเดิมลดน้อยไป กรมป่าไม้จึงหันไปปลูกป่าเพื่อการค้าแทน

ในบรรดาชาวเขาทั้งหลาย ชาวอาช้ำเป็นกลุ่มที่เดือดร้อนจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มากที่สุดจากสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระบุว่า จากปี พ.ศ. 2528-2532 ชาวอาช้ำมีอัตราการตายสูงสุด มีการคุมกำเนิดน้อยที่สุด มีเปอร์เซ็นต์ที่ได้สิทธิความเป็นพลเมืองไทยต่ำที่สุด และในจำนวนที่เกิดในเมืองไทยเป็นกลุ่มที่ได้รับการศึกษาในระบบเป็นจำนวนต่ำที่สุด มีจำนวนคนที่พูดและเขียนภาษาไทยได้น้อยที่สุด ในกลุ่มชาวเขากลุ่มสำคัญ 9 กลุ่ม จากการศึกษาหมู่บ้านอาช้ำ 9 แห่ง ที่อำเภอแม่จันของสถาบันวิจัยชาวเขา ในปีพ.ศ. 2519 ได้พบว่า มีเด็กอาช้ำ มีสิทธิเข้าเรียนโรงเรียนประถมต้นน้อยกว่า 5% (Chanthabun, 1976, หน้า 12) ปัจจุบันแม้มีเปอร์เซ็นต์สูงขึ้น แต่ก็ยังน้อยกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ

ชาวอาช้ำยังมีเปอร์เซ็นต์ของผู้นับถือศาสนาคริสต์มากที่สุด และผู้นับถือพุทธน้อยที่สุด แต่เปอร์เซ็นต์ของคริสเตียนค่อนข้างมาก น้อยกว่าลัวะและลาฮู่เท่านั้น (Kampe, 1990) ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป ดูเหมือนว่าปัญหามากมายที่อาช้ำเผชิญอยู่นี้ จะมีผลให้อาช้ำจำนวนมากหันไปติดเฮโรอีน และประกอบอาชีพโสเภณีในวัง ไม่กี่ปีที่ผ่านมา

2.3 การติดฝิ่น เฮโรอีน และอาชญากรรม

ก่อนที่รัฐบาลไทยจะประกาศให้ฝิ่น เป็นของต้องห้ามในปี พ.ศ. 2502 ชาวอาช้ำใช้ฝิ่นเป็นยาโดยไม่ได้มีปัญหาร้ายแรงใดในสังคมส่วนรวม เฮโรอีนไม่เป็นที่รู้จักในหมู่ชาวอาช้ำที่ดำรงชีพแบบดั้งเดิมในหมู่บ้านของตน

ชาวอาชาก็เช่นเดียวกับชาวเขากลุ่มอื่น ๆ ที่ปลูกฝิ่น ได้เรียนรู้ว่าฝิ่นนั้นมีประโยชน์ในการรักษาปัญหาสุขภาพตั้งแต่ระดับความเจ็บปวดไปถึงอาการไอ ท้องเสีย และอาการของโรคไข้ป่า หรือไข้จับสั่น ทั้งนี้เป็นผลมาจากสารอัลคาลอยด์หลายชนิดในฝิ่น เช่น มอร์ฟีน โคคีนีน นาซีอิน (แก้อาการปวดเกร็ง) พาพาวารีน (คล้ายกล้ามเนื้อ) ซึ่งพบร่วมกับสารอีก 20 ชนิด ที่ไม่มีความสำคัญทางการแพทย์หรือทางเศรษฐกิจ แม้สารอัลคาลอยด์บางชนิดทำให้เสียสุขภาพ แต่ชาวอาช่าส่วนใหญ่สามารถใช้ฝิ่นโดยไม่มีปัญหาร้ายแรง ส่วนใหญ่มักเป็นคนแก่ที่ขาดยาชนิดอื่น ๆ จึงใช้ฝิ่นระงับความเจ็บปวด ในหมู่คนรุ่นหนุ่มมีการใช้ฝิ่นน้อยมักใช้เพื่อเหตุผลทางสังคม คนหนุ่มติดขามีน้อยมาก ในเขตลาวซึ่งมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเหมือนกัน นายแพทย์ชาวอเมริกา ชื่อ Westermeyer สอมรับว่ามีหลายรายที่การติดฝิ่นไม่สร้างปัญหา และสามารถยืนยันได้ว่าการติดฝิ่นช่วยส่งเสริมความสามารถในการผลิต ความสนุกสนาน ความสามารถในการเข้าสังคมและทำให้มีสุขภาพดีอย่างน้อยก็ช่วงระยะหนึ่ง (Westermeyer, 1982, หน้า 283-284) แม้มีปัญหาร้ายแรงเกี่ยวกับยาเสพติดเกิดขึ้น แต่ในบริบททางสังคมของชนเผ่านี้ ปัญหาส่วนใหญ่สามารถควบคุมได้

สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากหลังจากการประกาศให้ฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ในเวลานั้นแม้การผลิตจะเหมือนเดิมและส่งผลให้จำนวนฝิ่นยังคงที่ แต่ฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมายและผู้ใช้ถูกจับกุม เพื่อจะแทนที่ฝิ่นซึ่งกินเนื้อที่ และกลิ่นแรงก็เริ่มมีการผลิตเฮโรอีนซึ่งใช้เนื้อที่เพียง 10% ของฝิ่น และมีกลิ่นน้อยมาก ก่อนหน้านั้นมีการใช้เฮโรอีนในเมืองไทยไม่มากนัก แต่เฮโรอีนก็เริ่มขยายตัวในกรุงเทพฯ ไม่กี่เดือนหลังจากประกาศห้ามฝิ่น เหตุการณ์เช่นเดียวกันเกิดขึ้นบนเขตภูเขาประมาณ 20 ปี ที่ผ่านมา

เป็นเวลาหลายปีที่นโยบายในการพัฒนาที่สูงเกี่ยวกับปัญหาฝิ่นเป็นนโยบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เช่นนโยบายที่ว่า ไม่ควรจะมีการทำลายฝิ่นหากยังไม่มีหนทางที่จะให้ชาวเขาหาเลี้ยงชีพได้บนภูเขา หลังจากพยายามหาหนทางมาเป็นเวลากว่าสิบปี รัฐบาลก็ตัดสินใจใช้นโยบายทำลายฝิ่นเมื่อนโยบายนี้เริ่มในปลาย พ.ศ. 2523 ปริมาณฝิ่นที่ผลิตในเมืองไทยลดลงต่ำกว่าจำนวนที่ใช้ภายในประเทศ มีผลให้เพิ่มโอกาสการขยายตัวของเฮโรอีน เนื่องจากการลักลอบขนเฮโรอีนทางอากาศว่าฝิ่นมาก จึงเริ่มเป็นที่นิยมในหมู่ชาวเขาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 และทำให้เกิดสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด

เฮโรอีนถูกผลิตขึ้นหลังจากการผลิตมอร์ฟีน ซึ่งถูกทำให้บริสุทธิ์เพื่อเป็นเฮโรอีนเบอร์ 3 หลังจากผสมฮีโรอีนก็จะ เป็นเฮโรอีนเบอร์ 4 เฮโรอีนเบอร์ 3 ที่ผลิตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีสีขาวหม่นแข็งและเป็นเกล็ด ประมาณ 25% เป็นเฮโรอีนไฮโดรคลอไรด์ที่นำมาเพิ่มคาเฟอีนอีกประมาณ 40% เฮโรอีนเบอร์ 4 แทบจะไม่มียกเป็นผงขาวและเป็นเฮโรอีน 90% เมื่อฝิ่นถูกกลั่นเป็นเฮโรอีนคุณค่าทางยาจะลดลง แม้ตัวมอร์ฟีนยังคงอยู่ในเฮโรอีน แต่สารอัลคาลอยด์ของฝิ่น เช่น โคคีนีน พาพาวารีน และนาซีอินซึ่งเป็นตัวลดอาการปวดเกร็ง จะสูญหายไปด้วย

นอกจากนี้การประกาศให้ฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมาย มีผลให้ชาวอาช่าจำนวนมากหลายเป็นผู้ละเมิดกฎหมายทันที ปัญหาคือการปลูกฝิ่นและการขนส่งฝิ่นเคยเป็นแหล่งรายได้ของชาวอาช่าจำนวนมาก

ต่างจากนโยบายมองการณ์ไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะไม่ทำให้ผู้ใช้และผู้ปลูกมีความผิ
นโยบายใหม่ของรัฐบาลทำให้ชาวอาช้ำต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนอย่างฉับพลัน เนื่องจากมีปัญหาในการ
หาแหล่งรายได้ใหม่และปัญหาความยุ่งยากในการปรับตัว เข้ากับสังคมไทยสมัยใหม่ตลอดจนความเข้าฮวน
ใจจากเงินรายได้ก้อนใหญ่จากการค้าฝิ่น ทำให้ชาวอาช้ำจำนวนหนึ่งยังคงทำการค้ายาเสพติด ส่วนใหญ่
ค้าเฮโรอีนในเมืองไทย มีรายงานความขัดแย้งกับตำรวจ เช่นการสังหารตำรวจยาเสพติดที่แม่เภา
จังหวัดเชียงราย เมื่อ วันที่ 20 มกราคม 2538 และมีรายงานข่าวในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นติดตามมา
(Kaeng, 1995, หน้า 1) ตลอดเวลาจะมีชาวอาช้ำจำนวนหนึ่งถูกคุมขังเนื่องจากข้อหาเกี่ยวกับยา
เสพติด ชาวอาช้ำอื่น ๆ หากทางรอดโดยการเป็นขอทานที่แม่จัน และเมืองอื่น ๆ

นอกจากอาชกรรมแล้ว การใช้เฮโรอีนที่เพิ่มขึ้นในหมู่ชาวอาช้ำ และชาวเขาอื่น ๆ ทำ
ให้เกิดปัญหาต่อเนื่อง เฮโรอีนไม่ได้ถูกใช้เป็นยา และผู้บริโภคเป็นคนหนุ่มในสังคมของอาช้ำ แม้เป็น
การทดลองสูบครั้งแรก แต่เฮโรอีนซึ่งเป็นสารที่ติดง่ายกว่าฝิ่นทำให้คนหนุ่มอาช้ำเลิกไม่ได้ หลายคนเริ่ม
โคศการสูบปัจจุบันแม้บางคนใช้วิธีฉีด

การใช้เฮโรอีนเป็นสื่อทางสังคมในหมู่คนหนุ่มอาช้ำ เป็นความนิยมที่สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลง
แปลงในสังคมอาช้ำ ปัญหาหลายอย่างที่ชาวอาช้ำต้องเผชิญในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา ทำให้ชาวอาช้ำ
สูญเสียความภาคภูมิใจ และหลายคนรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง การปิดกั้นการใช้ประโยชน์จากป่า การไม่มีสิทธิ
ความเป็นพลเมืองของชาวอาช้ำส่วนใหญ่ และความวิตกกังวลว่าตนเองและคนรุ่นเยาว์ จะปรับตัวเข้า
กับสังคมไทยได้อย่างไรเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นเหตุผลที่ทำให้การใช้เฮโรอีนเพิ่มขึ้น

เหตุผลเบื้องหลังการใช้ที่เพิ่มขึ้น สามารถอธิบายได้ว่าทำไมความพยายามที่จะทำให้ผู้คิด
เฮโรอีนเลิกสูบจึงล้มเหลวแม้จะมีโรงพยาบาล และสถานบำบัดผู้ติดยาหลายแห่ง สามารถเชี่ยวชาญผู้ติด
ยาได้ แต่เมื่อพวกเขากลับสู่มุมบ้านสู่วางของเพื่อน และเผชิญปัญหาเช่นเดิมก็มักจะหวนกลับไปใช้ยาอีก

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้เกิดขึ้นพร้อมกับการปรับเปลี่ยนที่สำคัญในระบบความเชื่อของ
อาช้ำช่วง 20-30 ปีมานี้ ชาวอาช้ำในเมืองไทยทั้งหมดยึดถือระบบศาสนาแบบจารีตของตน แต่ชาวอาช้ำ
ปัจจุบันมีความเชื่อใหม่ และปฏิบัติศาสนกิจใหม่มาก อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน แม้จะมีเหตุผล
หลายอย่างที่ทำให้ชาวอาช้ำหันไปหาระบบความเชื่อใหม่ แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจที่
กล่าวมาแล้วก็น่าจะมีความเกี่ยวข้องอยู่ด้วย

2.4 ปัญหาสุขภาพแบบใหม่

ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ปัญหาด้านสุขภาพของชาวอาช้ำเปลี่ยนแปลงไปมาก โรคติดต่อ
แบบเดิมลดลงขณะที่โรคใหม่เพิ่มขึ้น

ไข้ทรพิษ ซึ่งเดิมทำให้เกิดปัญหามากในคนกลุ่มต่าง ๆ ในเมืองไทยลดลง การปรับปรุง
สุขอนามัยโคศการริเริ่มสนับสนุนของรัฐบาล และโครงการพัฒนาที่สูงได้ลดปัญหาโรคพยาธิ การวาง

แผนครอบครัวตลอดจนการดูแลก่อนและหลังคลอดทำให้สุขภาพของผู้หญิงดีขึ้น ความก้าวหน้าทางด้านสุขภาพเช่นนี้และอื่น ๆ มีผลให้ชาวอาชามีชีวิตยืนยาวขึ้น

การเปลี่ยนแปลงในกรณีของใช้จับสันมีผลหลายประการต่อการมีชีวิตยืนยาวของชาวอาช่าจากหลักฐานต่าง ๆ พบว่าในอดีตมีคนเป็นจำนวนมากตายเพราะใช้จับสัน แม้หน่วยปราบปรามใช้จับสันที่เข้ามาสู่หมู่บ้านอาช่าใน พ.ศ. 2493 จะลดการระบาดของโรค แต่การต่อสู้ที่รักษาใช้จับสันหลายชนิดที่เกิดขึ้นตั้งแต่ราว พ.ศ. 2523 มีผลทำให้เกิดการระบาดของใช้จับสันอย่างรุนแรงขึ้นอีกในหมู่ชาวอาช่า แม้ว่าอาจจะไม่รุนแรงเท่าในอดีต แต่ถ้าอาการต่อสู้ที่ใช้ในปัจจุบันยังคงมีอยู่โรคนี้อาจเป็นอันตรายต่อชาวอาช่าเช่นเดิม

ปัญหาทางสุขภาพที่รุนแรงที่สุดสำหรับชาวอาช่าในตอนนั้นคือ โรคเอดส์ ก่อน พ.ศ. 2528 โรคนี้อาจไม่เป็นที่รู้จักบนดอย การเข้ามาของเอดส์ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพอย่างฉับพลัน

ปัจจัยที่ส่งเสริมการแพร่ระบาดของเอดส์ค่อนข้างซับซ้อน ปัจจัยหนึ่งคือ ธรรมเนียมของสังคมแบบเก่าที่ชาวอาช่ามีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน เป็นครั้งคราวได้ แต่อาชีพโสเภณีไม่เคยรู้จักมาก่อน (Bernatzik, 1947, หน้า 88-89) การติดเชืโรอื่นที่เพิ่มขึ้น และการติดต่อกับพื้นราบบ่อย ๆ ทำให้ผู้เสพยาหรือผู้ชายลูกสาวเป็นโสเภณี เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเสพยา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในเวลาเดียวกับที่มีการระบาดของเอดส์ระบาดอย่างรวดเร็วมุมชาวอาช่าซึ่งไม่เคยได้เรียนรู้ถึงการป้องกันตนเองจากโรคประเภทนี้มาเลยในอดีต การที่หญิงสาวชาวอาช่าประกอบอาชีพโสเภณี ทำให้มีการร่วมเพศบ่อยขึ้น และอัตราการติดเชื้อก็สูงขึ้น การแพร่ระบาดของเชื้อในหมู่บ้านโดยการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ปัญหาเอดส์ในหมู่ชาวอาช่าขึ้นแก่ไขยากที่สุดในกลุ่มชาวเขาในเมืองไทย

มีเพียงกลุ่มที่เป็นคริสเตียน ซึ่งได้ควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศก่อนการแต่งงานอย่างเต็มที่ ทำให้ไม่ค่อยมีปัญหาการแพร่ระบาดของเอดส์ แม้ว่ากรณีนี้จะแสดงถึงผลดีของการเป็นคริสเตียน แต่อิทธิพลของคริสต์ศาสนาในกลุ่มอาช่าก็ไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างทั่วถึงนัก ผลของการเป็นคริสเตียนในหมู่ชาวอาช่า และการเผยแพร่ศาสนาในเมืองไทยยังไม่ประสบความสำเร็จหรือเป็นผลดีในภาพรวม ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นต้องการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อและศาสนาในหมู่ชาวอาช่าในเมืองไทย

7 โสเภณีเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวอาช่า Bernatzik (1947, หน้า 88-89) กล่าวว่าไว้ว่า โสเภณีไม่เป็นที่รู้จักเลยใน พ.ศ. 2473 และคงไม่ปรากฏเลยจนถึงต้น พ.ศ. 2523 ที่เริ่มมีโสเภณีอาช่าเป็นครั้งแรก

2.5 การเปลี่ยนแปลงทางศาสนาของชาวอาซา

ก. Akhazhang

ประมาณ 70% ของชาวอาซาเห็นชีวิตตามจารีต ที่เรียกว่า Akhazhang ซึ่งแปลว่า วิถี หรือ แนวทาง วิถีแห่งชาวอาซาเป็นการรวมเอาจารีตประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม และข้อห้ามต่าง ๆ ของชาวอาซาเข้าด้วยกัน ชาวอาซาจำนวนมากถือว่าตนเองมีจารีตธรรมเหนียวมากกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ทำให้ "วิถีแห่งชาวอาซา" เป็นคุณลักษณะที่จะบ่งบอกถึงความเป็นชาวอาซา วิถีแห่งชาวอาซาจะกำหนด การเพาะปลูก การล่าสัตว์ การรับรู้ การรักษาโรค กริยามารยาทระหว่างกันและกัน และระหว่างชาวอาซากับคนนอก (Lewis and Lewis, 1984 , หน้า 222)

จารีตเช่นนี้ถูกใช้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวอาซากับบรรพบุรุษ Altung ให้ความเห็นว่าชาวอาซาเน้นที่จะสร้างความสัมพันธ์โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น การปลูกข้าว การล่าสัตว์ และรวมตัวกันเมื่อต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ จารีตนี้จะสร้างความสอดคล้องกับสภาพนิเวศวิทยา และระบบจักรวาล (1983 หน้า 253)

วิถีแห่งชาวอาซา ทำให้ชาวอาซาดูเหมือนเป็นคนที่ผูกพันกับจารีตประเพณีของตน อย่างไรก็ตาม การสรุปเช่นนี้อาจไม่ถูกต้องนัก เพราะจารีตในวิถีแห่งชาวอาซาก็มีการยืมจากชาวเขากลุ่มอื่น ๆ ด้วย เช่นรูปแบบบ้านของชาวอาซาได้มาจากกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรบนดอย แล้วอาซาได้มาจากผ้าของไทยใหญ่ (ซึ่งอาจจะได้แบบมาจากจีน) และการปลูกยาสูบก็ถูกสอนโดยคนจีน (Altung, 1983, หน้า 256)

ข. พุทธศาสนา

มีอาซาจำนวนมากที่นับถือศาสนาพุทธ ยกเว้นกลุ่มที่ติดต่อกับคนที่นับถือพุทธศาสนาและใช้ชีวิตแบบไทย กลุ่มอาซาพุทธเป็นกลุ่มที่ผ่านการบวชเณรในโครงการพระธรรมจาริกในขณะที่เป็นเณร เด็กอาซาจำนวนหนึ่งจะไปอยู่ที่วัดศรีโสดา และได้รับการศึกษาทางสงฆ์แบบสมัยใหม่ หลังจากเรียนจบแล้วส่วนใหญ่มักจะสึกแล้วดำเนินชีวิตตามปกติ บางคนยังนับถือศาสนาพุทธและดำเนินตามคำสอนของพุทธศาสนา

ค. คริสต์ศาสนา

ชาวอาซาจำนวนมากหันมานับถือศาสนาคริสต์ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา กลุ่มแรกที่เป็นคริสเตียนโปรเตสแตนต์ คือ Ulo Akha ที่อาศัยอยู่บนดอยสูงในจังหวัดเชียงใหม่ ในหมู่บ้านของชาวลาหู่ชื่อ Goshen (ทางราชการไทยเรียกว่า Kha Yaeng) ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน Huai Sang เขตดอยสูง เช่นกันกลุ่มนี้เป็นคริสเตียนโดยผ่านการติดต่อกับไทห่า คริสเตียนที่บ้านห้วยไคร้ อยู่

^a ไทห่าอพยพจาก ม.แดง ในเขตมณฑลยูนนานประเทศจีน มาอยู่ที่ห้วยไคร้เมื่อประมาณเกือบ 70 ปี มาแล้ว

ระหว่างเชียงรากับแม่สาย และเมื่อได้พบกับมิชชันนารีของ Overseas Missionary Fellowship (OMF) ชื่อ Jean และ Peter Nightingale ซึ่งเริ่มทำงานกับชาวอาข่าในปี พ.ศ. 2498 ในปี พ.ศ. 2505 กลุ่มที่เข้ารีตก็ย้ายออกจากชุมชนอาข่า ออกจากเขินบ้าน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ว่าพวกเขาได้หลุดพ้นจากความคุ้มครองของผี (Nightingale, 1990, หน้า 139-149) ในเวลาเดียวกันนั้น ผู้ประกาศชาวอาข่าจากพม่าชื่อ Sala Ya Ju Cheumu ก็เข้ามาทำงานในเมืองไทยร่วมมือกับ OMF

มิชชันนารีแบปติสต์ชาวอเมริกัน Paul and Elaine Lewis ซึ่งเคยทำงานกับอาข่าและลาฮู่ในพม่า แล้วถูกจับ ทหารของเนวินสั่งให้ออกนอกประเทศในปี พ.ศ. 2509 ก็เข้ามาเริ่มงานในเมืองไทย ครอบครัว Lewis เคยทำงานที่เชียงตุงซึ่งเป็นรัฐฉานใหญ่ที่สุด ตั้งแต่ พ.ศ. 2490 หลังจากผ่านการศึกษาและชักนำโดย Janes H. Telford แห่งคณะ American Baptist Missionary ให้เข้ามาทำงานกับอาข่าตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อเข้ามาอยู่เมืองไทย ทั้งสองต้องทำงานกับอาข่าและลาฮู่ หลังจากพบกับครอบครัว Nightingales ในปี พ.ศ. 2509 ครอบครัว Lewis ได้หาทางหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกับ OMF ซึ่งกำลังเน้นงานประกาศศาสนา ครอบครัว Lewis หันไปทำงานกับกลุ่มลาฮู่มากขึ้น

ครอบครัว Lewis สังเกตว่าในหมู่บ้านอาข่าในเมืองไทยมีปัญหาการสูบฝิ่นพอ ๆ กับปัญหาการเพิ่มจำนวนประชากร จึงหันมาสนใจงานพัฒนามากกว่างานประกาศ หันมาคิดค้นตัวอักษรอาข่า เริ่มหนังสือพิมพ์อาข่า ยังทำงานด้านอื่น ๆ เช่น งานสาธารณสุข ทำหนังสือเพลงสวดภาษาอาข่า และการวางแผนครอบครัวทั้งสองทุ่มเทที่จะเอาชนะปัญหาการเสพยาฝิ่น แม้จะยุ่งยากมากก็ตาม ครอบครัว Lewis ทำงานพัฒนาอาข่าที่ตนรู้จักในพม่า และอพยพเข้ามาสู่เมืองไทยมากกว่าการทำพิธีล้างบาปให้กับคริสเตียนใหม่

มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในพม่าพบกับอาข่าครั้งแรกในปี พ.ศ. 2412 ใกล้เชียงตุง ใช้เวลานานพอควรจนถึง พ.ศ. 2452 มิชชันนารีแบปติสต์จึงประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนชาวอาข่าให้เป็นคริสเตียน

โบสถ์โปรเตสแตนต์ของอาข่าแห่งแรกตั้งในปี พ.ศ. 2479 หลังจากนั้นการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาก็รวดเร็ว ปรากฏว่าอาข่าหลายพันคนทางใต้ของเชียงตุงในพม่าเปลี่ยนมานับถือคริสเตียน แม้ว่าการเป็นคริสเตียนในบรรยากาศทางการเมืองของพม่าจะค่อนข้างยากก็ตาม

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการปัจจุบันของคริสตจักรอาข่าที่เชียงตุงนั้นมีน้อยมาก ในการเดินทางไปเชียงตุงของคณะนักวิจัยพบว่า อาข่ามีโครงสร้างของคริสตจักรตนเองคล้ายคลึงกับคริสตจักรลาฮู่แบปติสต์ มีการนมัสการวันอาทิตย์ โดยมีชาวอาข่าจำนวนมากเข้าร่วม รัฐบาลพม่าค่อนข้าง ปล่อยปละปรน การควบคุมศาสนาทำให้มีการบูรณะและปฏิสังขรณ์วัดพุทธขึ้น เช่นเดียวกับโบสถ์คริสต์โปรเตสแตนต์ และแคทอลิก เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2537 ได้มีการถวายโบสถ์ใหม่ของอาข่าห่างจากเชียงตุงประมาณ 10

ไมล์ มีสิ่งฆราวาสแคทอลิกที่เชียงตุงเป็นประธาน การนมัสการที่นี่และที่อื่น ๆ ในเชียงตุงไม่มีการกีดกันหรือจำกัดจึงมีสมาชิกโบสถ์อื่นทั้งในเมือง และหมู่บ้านใกล้เคียงมาร่วมด้วย

ในเมืองไทยเช่นกันจำนวนอาชัคริสเตียนเพิ่มมากขึ้นแต่ก็ยังเป็นชนกลุ่มน้อยในประชากรทั้งหมด (Kammerer, 1990, หน้า 331) จำนวนที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นพวกคริสเตียนที่อพยพมาจากพม่าเช่นเดียวกับก็เป็นผลจากการประกาศในเมืองไทยด้วย ประมาณว่าจำนวนประชากรอาชัคริสเตียน 20% ของทั้งหมดเป็นคริสเตียน หรือประมาณ 7,000-8,000 คน

มีพวกอาชัคริสเตียนที่รวมกับแคทอลิกจำนวนเล็กน้อยในพม่าราวต้น ๆ คริสศตวรรษที่ ๑๖ บาทหลวงของ PIME (Pontifical Institute for Foreign Mission) เข้าไปทำงานในพม่าในปี พ.ศ. 2411 (Pitorone, 1970, p.vii) ที่เชียงตุงและรัฐไทใหญ่อื่น ๆ ในพม่าจัดตั้งเป็น Vicariate of North Burma (สังฆมณฑลแห่งพม่าตอนเหนือ) ชาวอาชัคริสเตียนแรกที่เปลี่ยนมาเป็นแคทอลิกในเมืองไทยได้รับศีลล้างบาปในปี พ.ศ. 2514 โดยบาทหลวงอิตาเลียน (สันนิษฐานว่าเป็นบาทหลวงของ PIME) (Kammerer, 1990, หน้า 331) หลังจากนั้นก็มีผู้กลับใจเรื่อยๆ มีอาชัคริสเตียนหนึ่งที่ Mae Mon ทางตะวันออกของคอกช้างกลับใจเป็นคริสเตียนเมื่อปีกลายนี้ หลังจากหมู่บ้านถูกไฟไหม้เกือบหมด

เหตุผลที่ทำให้ชาวอาชัคริสเตียนมีหลายประการ กลุ่มแรก ๆ เข้ารีตเพราะมีศรัทธาอย่างแท้จริงในศาสนา ต่อมาผู้ที่มาเข้ารีตเริ่มมีแรงจูงใจทางด้านเงินทอง และวัตถุซึ่งจะได้รับจากการเข้าเป็นสมาชิกของคริสตจักร ขณะที่แรงกดดันอื่นเกิดจากปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น การปฏิบัติตามวิถีแห่งชาวอาชัคริสเตียน เช่น การฆ่าหมู ฆ่าไก่ประกอบพิธีเป็นการสิ้นเปลือง และเป็นภาระสำหรับชาวอาชัคริสเตียน ชาวกอง ชาวอาชัคริสเตียนที่หันมาเข้ารีตเป็นคริสเตียน เพราะได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากคริสตจักร และหลุดพ้นจากภาระที่ต้องเช่นไหว้ผี ซึ่งเป็นการสิ้นเปลือง ตัวอย่างที่คณะนักวิจัยได้พบที่แม่จัน เกิดจากเด็กชายวัย 5 ขวบ เอาขวานไปสับประตูหมู่บ้านเล่น ปรากฏว่าคนทั้งหมู่บ้านต้องหยุดงานมาฆ่าหมูเช่นขอขมาผี หลายคนตั้งข้อสงสัยว่าที่คนทำถูกหรือไม่ แรงกดดันที่เกิดจากธรรมเนียมเก่า ๆ หนักหนาขึ้นเรื่อยๆ จนชาวอาชัคริสเตียนหลายคนหันมาเลือกนับถือคริสตศาสนาแทน

เมื่อเป็นคริสเตียน ชาวอาชัคริสเตียนจะต้องละทิ้งวิถีแห่งชาวอาชัคริสเตียนทั้งหลายที่เป็นความเชื่อถือผีแบบเดิม สิ่งที่ยากกว่านั้นคือการหาจารีตที่จะมาแทนวิถีแห่งชาวอาชัคริสเตียน ซึ่งครอบงำชีวิตของชาวอาชัคริสเตียน การละทิ้งไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วนของวิถีนี้ ทำให้ชาวอาชัคริสเตียนเกิดช่องว่างในการดำรงชีวิตของตน

ช่องว่างนี้สร้างความวิตกกังวลให้อาชัคริสเตียนบางคนมาก เช่น Aju Jupoh ลูกชายของ แส่น เจริญ หัวหน้าหมู่บ้านอาชัคริสเตียนที่แม่สรวย Aju ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการโครงการ Akha Mountain People's Culture and Development Project (MPCD) มีสำนักงานอยู่ที่เชียงราย กำลังพยายามที่จะทำให้อาชัคริสเตียนดำรงอยู่ต่อไป เขายอมรับว่าโลกกำลังเปลี่ยนไป วิถีแห่งชาวอาชัคริสเตียนต้องถูกปรับให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ (ดังที่เคยทามาแล้วในอดีต) มีชาวอาชัคริสเตียนหลายคนเห็น

ด้วย และเห็นว่าควรมีการปรึกษาหารือร่วมกับผู้ที่ยึดมั่นในวิถีแห่งชาวอาช่าอย่าง Aju ในเดือน ธันวาคม 2537 ในการประชุมคณะกรรมการ DAPA Aju ได้รับเชิญให้มาพูดเรื่องวัฒนธรรมอาช่า และเป็น การบรรยายที่ได้รับการต้อนรับอย่างดี^๑

แรงกดดันดังกล่าวรวมทั้งผลประโยชน์ต่างๆ ทำให้ชาวอาช่าคริสเตียนเข้าร่วมกับคริสตจักร และนิกายต่าง ๆ เนื่องจากมีจำนวนน้อยไม่อาจจะอยู่เฉพาะกลุ่มของตนได้ ชาวอาช่าโปรเตสแตนต์จึงมักจะ เข้าร่วมกับกลุ่มคริสเตียนที่ไม่ใช่อาช่าทั้งที่อยู่ในสังกัดของสภาคริสตจักรในประเทศไทย และ Evangelical Fellowship of Thailand องค์กรศาสนาที่ชาวอาช่าสังกัดมีดังนี้

1. สภาคริสตจักรในประเทศไทย
  - ก. Christian National Evangelical Church ภาค 2
  - ข. ภาค 12 รวมกลุ่มแบปติสต์ในเชียงราย ที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มแบปติสต์ ฟิลิปปินส์
2. Evangelical Fellowship of Thailand
  - ก. คริสตจักรอาช่าแห่งประเทศไทย
  - ข. Churches of Christ
  - ค. กลุ่มอื่น ๆ รวมคริสตจักรอาช่าอิสระ (Barney & Coats, 1990)

ได้เคยมีความพยายามที่จะตั้งองค์กรคริสเตียนรวมของอาช่าที่รู้จักกันในนาม United Akha Churches of Thailand ซึ่งรวมเอาสมาชิกจากกลุ่มที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด แรงบันดาลใจ เช่นนี้เกิดจากชาวอาช่าเองซึ่งตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากความแตกแยกของอาช่าคริสเตียน

ในโอกาสเดียวกันนั้นได้มีผู้นำคริสเตียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมิชชันนารีที่ได้พยายามควบคุมทิศทางของการรวมกลุ่มอาช่าคริสเตียน บ้างก็ได้วางเงื่อนไขการให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ตามนโยบายของคริสตจักรที่ตนเองสังกัดอยู่

ชาวอาช่าที่เป็นคริสเตียนต้องเปลี่ยนการดำรงชีวิตที่เคยอยู่ภายใต้วิถีแห่งชาวอาช่าอย่างสิ้นเชิง คาทอลิกที่ทำงานกับชาวอาช่าตั้งแต่ Vatican II ราวทศวรรษ 1960 ค่อนข้างยอมรับระบบจิตวิญญาณ และความเชื่อดั้งเดิมของชาวอาช่า ในขณะที่ฝ่ายโปรเตสแตนต์พยายามจะชักจูงให้ชาวอาช่าเปลี่ยนระบบความเชื่อเดิมทั้งหมดไม่เฉพาะการเลี้ยงชีพประจำเดือนเท่านั้น ชาวอาช่าโปรเตสแตนต์ต้อง

^๑ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างนี้เป็นที่สนใจของสื่อมวลชน มีบทความหลายบทความ เช่น บทความของ Melean เรื่อง "Battle of beliefs : Christianity erodes Akhazang in the highland" (1993, หน้า 39) ซึ่งถึงความแตกต่างอย่างชัดเจน ยังมีพวกที่ไม่ใช่อาช่าที่พยายามสร้าง ความแตกต่างในฐานะผู้สนับสนุนศาสนา หรือวิถีแห่งชาวอาช่า

เปลี่ยนแปลงมากกว่านั้น ดังที่ Kammerer ซึ่งได้ศึกษาประเด็นนี้อย่างลึกซึ้งกล่าวว่า ข้อปฏิบัติทั้งหลายตั้งแต่ระบบความสัมพันธ์กับบรรพบุรุษ (การจัดการแรงงาน และความสัมพันธ์อื่น ๆ) กฎเกณฑ์การแต่งงานแบบดั้งเดิม พิธีท้าวข้าว และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ถูกละทิ้ง (Kammerer, 1990, หน้า 335-336) เมื่อเป็นเช่นนี้จารีตสำคัญหลายอย่างของอาชาก็สูญสิ้นไปด้วย

2.6 ความจำเป็นและความต้องการของชาวอาช่าในเมืองไทยปัจจุบัน

ชาวอาช่าในเมืองไทยถูกทำลายอย่างน้อยตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 วิถีการดำรงชีวิตแบบเดิม ระบบความเชื่อเดิม และความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิตถูกเปลี่ยนอย่างฉับพลันและรุนแรง

สิ่งที่ชาวอาช่าต้องการคือ เครื่องมือที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและสถานการณ์ใหม่ แม้ว่าวิถีแห่งชาวอาช่าจะยึดหยุ่นพอสำหรับการปรับเปลี่ยนต่าง ๆ ในชีวิต แต่การเปลี่ยนแปลงที่ชาวอาช่าเผชิญอยู่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จนวิถีแห่งชาวอาช่าตามหรือปรับไม่ทัน ผลก็คือจะต้องมีวิถีที่จะช่วยให้ชาวอาช่าสามารถตัดสินใจได้ว่าจะทำอะไรได้เร็วกว่าเดิม

ชาวอาช่าเป็นคริสเตียนเพราะหวังว่า ความเชื่อใหม่จะให้ความสามารถหรือศักยภาพแก่ตนในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ซึ่งในหลายรายเป็นไปได้ แต่ก็มีชาวอาช่าคริสเตียนที่ดำรงชีพอย่างยากลำบากมากพอ ๆ กับอาช่าที่ไม่ได้เป็นคริสเตียน มีขบวนการบางกลุ่มมุ่งที่จะประกาศศาสนามากกว่าที่จะช่วยเหลือชาวอาช่าทางด้านการศึกษา หรือการพัฒนา

สภาพของชาวอาช่าทุกคนก็เหมือนกัน ต่างหวังว่าศาสนาใหม่จะช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ และวัตถุแต่ก็ไม่สมหวังเสมอไปทุกราย ไม่ว่าจะเป็ศาสนาใด ความเชื่อใดก็ยังมีชาวอาช่าที่ยากจนอยู่

ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มหรือส่วนบุคคล ชาวอาช่าต้องหาทางที่จะวิเคราะห์ปัญหาจากต้นตอ และตัดสินใจโดยมีพื้นฐานจากการวิเคราะห์นั้น ระบบที่ชาวอาช่าต้องการคือระบบที่จะช่วยให้ชาวอาช่าสามารถตัดสินใจประเด็นต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ และการบริหารทั้งภายในหมู่บ้านเอง และให้สอดคล้องกับสังคมไทยที่แวดล้อมอยู่ คือให้สอดคล้องเป็นได้ทั้งระดับหมู่บ้าน และในการติดต่อกับทางราชการ โครงการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งของรัฐ และเอกชน ที่ทำอยู่ในเขตที่ลุ่มทางภาคเหนือ เป็นความพยายามที่จะหาทางให้ชาวอาช่าดำรงชีพอยู่ในโลกสมัยใหม่ได้

3. การพัฒนาแบบทันสมัย และโลกของชาวอาช่าในประเทศไทย

พลเมืองทุกคนในเมืองไทยได้รับผลกระทบจากความทันสมัย แต่สำหรับกรณีของชาวเขา เมื่อผู้คนกำหนดให้เป็นสิ่งผิดกฎหมายทำให้ชาวเขากลายเป็นปัญหาจึงต้องมีการพัฒนามากกว่าระดับปกติที่ผ่านมาไม่นานนี้มีโครงการพัฒนาสำหรับชาวเขาจำนวนมากสิ้นสุดลงแล้วก็คาดหวังไว้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่โครงการได้เริ่มไว้จะถูกสานต่อโดยหน่วยงานของรัฐบาล